

ERC i la vida política al Vallès Oriental durant la Segona República

135

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
1999

Una gran part de la nostra història local i comarcal —aquella que ens hauria de ser més propera— es troba encara amagada als arxius i institucions de les nostres ciutats. Els noms i els actes dels protagonistes dels episodis més importants del nostre passat recent i espai més quotidià, formen part d'una memòria adormida que cal recuperar i retornar, amb la importància que li és deguda, al conjunt de la història del nostre país.

Partint d'aquesta premissa, ara ja fa més de dos anys es va posar en marxa una investigació sobre *Esquerra Republicana de Catalunya i la vida política al Vallès Oriental durant la Segona República*¹, els primers resultats de la qual ja han estat publicats a la revista *Lauro*².

El desenvolupament d'aquesta investigació ha posat de manifest la important implantació social i política del republicanisme a la nostra comarca, donada l'existència d'una forta tradició liberal i democràtica reprimida políticament fins a la dècada dels anys trenta, i expressada a través de l'existència de nombroses associacions culturals i publicacions periòdiques. Per aquest motiu, es fa necessari un estudi en profunditat del principal partit republicà de la comarca en el període 1931-1939, Esquerra Republicana de Catalunya, atesa la manca absoluta d'obres publicades sobre el republicanisme, en general i ERC, en particular. Tot i que existeixen alguns estudis³ sobre aquest partit que poden servir de referència

¹ Aquesta investigació s'inclou en un estudi de marc general promogut per l'Àrea d'Història Contemporània del Museu de Granollers sobre els últims Cent anys de vida política a Granollers i al Vallès Oriental.

² CALVACHE, Israel: «ERC i la vida política a Granollers durant la Segona República» *Lauro*, núm. 16, pàg 33-52. Museu de Granollers. Granollers, 1999.

³ Entre altres, es poden citar: IVERN, M. Dolors: *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1988; MOLES, Isidre: *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*. Edicions 62. Barcelona, 1972; SELLES, Magda: *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Edicions 62. Barcelona, 1986; SELLES, Magda: *L'Esquerra Republicana de Catalunya i el seu pensament polític sobre la dona: eleccions de 1931 i 1933*. Edicions de la Magrana. Barcelona, 1986; VILANOVA, Mercè: *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Edicions de la Magrana. Barcelona, 1986; RIQUER I PERMANYER, Borja de (dir): *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans. Vol 9. De la gran esperança a la gran ensulsiada, 1930-1939*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona, febrer 1999.

bàsica, s'han fet molts pocs estudis d'àmbit local o comarcal que aprofundeixin el tema des d'aquesta perspectiva⁴.

136

Es tracta de fer un estudi complet del partit Esquerra Republicana de Catalunya a la comarca del Vallès Oriental des dels seus orígens, l'any 1931, fins al final de la Guerra Civil i d'inserir-lo en el context polític comarcal d'aquests anys, fet obligat a causa de la gairebé completa manca d'estudis sobre aquest període⁵.

ERC fou vertebrada al Vallès Oriental per homes provinents de l'ateneu Unió Liberal, la publicació *Inquietud*⁶, i de la Unió Republicana de Granollers, els quals, en convocar-se la Conferència d'Esquerres Catalanes, celebrada a Barcelona els dies 17, 18 i 19 de març de l'any 1931 (i que donaria com a resultat la formació d'un nou partit polític d'àmbit nacional català, Esquerra Republicana de Catalunya), s'hi adheriren immediatament, i es formà així la Unió d'Esquerra Republicana de Granollers. El creixement d'aquest nou partit al Vallès Oriental fou molt ràpid, fins al punt que l'any 1934 tenia ja entre 2.000 i 3.000 militants i el major nombre d'entitats de tota la província de Barcelona.

La implantació social i política del partit a la comarca també es fa evident en la seva presència a la majoria d'alcaldies, és a dir, en el control del poder local durant els anys trenta.

L'objectiu d'aquest estudi serà, doncs, determinar el grau d'implantació social i política d'ERC al Vallès Oriental i l'estudi dels seus dirigents, així com els aspectes referents a la seva militància, la seva estructura interna, la seva posició davant els principals esdeveniments del període estudiat (la proclamació de la República, els Fets d'Octubre, el Cop d'Estat i la Revolució del 1936, els Fets de Maig del 1937, etc.), la seva tasca de govern en els diferents ajuntaments i la seva connexió amb els òrgans centrals del partit.

⁴ Per exemple: SANTOS, M. Cruz: *Elecciones y partidos políticos en l'Hospitalet durante la II República, 1931-1936*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona. Text mecanografiat; TORNAFOCH, Xavier: *El catalanisme republicà a la ciutat de Vic: 1930-1936*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1986.

⁵ En l'obra col·lectiva *Granollers 1931-1939. Conflicte revolucionari i bèl·lic*, de Joan GARRIGA i altres autors, es donen unes breus pinzellades sobre la ciutat de Granollers en el període de la Segona República, que són del tot insuficients per establir un marc general en què s'inclouguin les organitzacions polítiques i la vida social i cultural.

⁶ Publicació dirigida per Pere Iglesias Viadé, primer president de la secció local d'ERC de Granollers i posterior alcalde de la ciutat en el període 1937-1939.

S'analitzarà, també, la contradicció existent entre els baixos resultats electorals del partit a Granollers, capital de comarca, i la gran força d'aquest partit a la resta de poblacions vallesanes, fet que posa de relleu l'existència d'una oposició entre la capital comarcal i els pobles de la rodalia.⁷

Fonts documentals

De les fonts documentals utilitzades per a la realització de l'estudi, una de les més rellevants la constitueixen els expedients de les associacions polítiques i culturals del Vallès Oriental, conservats a l'Arxiu del Govern Civil de Barcelona i referenciades en l'obra *Història de l'associacionisme català contemporani. Barcelona i les comarques de la seva demarcació*, de Pere Solà i Gussinyer. D'aquests expedients es pot extreure informació significativa sobre les dates de fundació de les associacions, adreça de les seves seus socials, nom dels fundadors, activitat professional, etc.

Es pot donar la mateixa importància als periòdics d'ERC⁸, que constitueixen una font fonamental a l'hora de determinar la identitat i l'actuació política i humana dels integrants de les seccions locals del partit a tota la comarca, així com de la seva organització, estructuració, actes celebrats, etc.

Un buidatge de la premsa interna d'ERC d'àmbit nacional⁹ també pot ser de gran utilitat, sobretot pel que respecta a l'estudi de personalitats polítiques del partit que tingueren una actuació política fora de les fronteres del Vallès, com és el cas del diputat per la comarca, Josep Grau Jassans.

Una altra font d'informació es pot extreure d'aquelles publicacions que, si bé no pertanyien oficialment a ERC, en defensaven la ideologia i tenien la col·laboració de figures destacades del partit.¹⁰

⁷ Aquesta oposició entre Granollers i la resta de la comarca ja ha estat posada de relleu per Jordi PLANAS en l'obra: *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès*. Ajuntament de Granollers, 1991.

⁸ Les publicacions que encara avui són consultables són les següents: *Inquietud*, publicació quinzenal d'ERC de Granollers (Granollers, 1930); *Farell*, periòdic quinzenal òrgan de l'ERC de Caldes de Montbui (Caldes de Montbui, 1931-1935); *Lluita*, periòdic adherit a l'ERC (Mollet, 1931).

⁹ Són les publicacions següents: *L'Opinió*, diari d'ERC (Barcelona, 1931-1932); *El Poble*, rotatiu adherit a l'ERC (Barcelona, 1931); *Mall*, setmanari d'ERC (Barcelona, 1933).

¹⁰ Com per exemple: *La Humanitat* (Barcelona, 1931-1939); *La Ciutat* (Barcelona, 1934-1935); *Última Hora* (Barcelona, 1935-1938).

Una gran part de la informació referent a la creació i evolució política del partit, així com dels resultats electorals es pot extreure del buidatge de la premsa comarcal del període 1930-1937.¹¹

138

D'altra banda, les principals fonts provinents d'arxius o fons històrics que fins al moment s'han pogut localitzar, són els següents: Archivo Nacional de Salamanca; Sección Guerra Civil, Político-Social¹²; Arxiu Nacional de Catalunya: en el Fons Francesc Macià d'aquest arxiu ha estat trobada correspondència entre la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Granollers, així com telegrams de la directiva local del partit al Govern Català; Biblioteca Popular Can Pedrals: en el seu fons documental s'han trobat diversos documents, proclames i pasquins que ens donen informació sobre la postura d'ERC davant de determinats fets polítics i socials esdevinguts a Granollers; Hemeroteca Josep Móra de Granollers: conté informació referent a la columna de milicians «Vallès Oriental», en la qual s'integraren nombrosos militants de base d'ERC, i participà directament en la guerra al Front d'Aragó; Fundació Mauri de la Garriga: en aquest arxiu ha estat trobat un exhaustiu recull documental de l'actuació de la secció local d'ERC, així com quantiosa informació sobre la figura de Josep Figueres, famós propagandista garriguenc pertanyent al partit i mort prematurament l'any 1933.

Es fa necessària, també, la investigació dels arxius municipals, principalment dels llibres d'actes i de tota la documentació conservada sobre les seccions locals d'ERC, —en aquells pobles on el partit va tenir un pes important—, a fi de determinar la seva actuació en l'àmbit del govern municipal. L'estudi dels alcaldes d'ERC del Vallès Oriental durant la Segona República es podrà beneficiar, també, del projecte de *Diccionari Biogràfic dels alcaldes del Vallès Oriental durant el segle XX* que en aquests moments està recopilant l'Àrea d'Història Contemporània del Museu de Granollers.

¹¹ En destaquen les publicacions següents: *La Gralla* (Granollers, 1930-1936); *Política*, Setmanari Catalanista Republicà (Granollers, 1931); *Acció*, Setmanari de política, art i literatura (Granollers, 1930); *Terra Vallesana*, Periòdic Republicà Autonomista (Granollers, 1930); *La Vall de Mogent* (la Roca del Vallès, 1933); *Brollador* (Sant Celoni, 1933); *La Llar*, Quinzenal Informatiu (Sant Feliu de Codines, 1936).

¹² S'hi ha localitzat una important documentació del 1936, que aporta informació sobre el nombre de militància del partit a una desena de pobles de la comarca, així com una llista dels ingressos voluntaris a les Milícies Antifeixistes de la ciutat de Granollers.

També es fa imprescindible la recerca de possibles fonts de documentació privada pertanyents a familiars dels principals personatges polítics de la comarca, amb algun dels quals ja s'ha pogut contactar, com és el cas de la família del regidor de Sanitat a l'Ajuntament de Granollers en el període 1936-1939, Martí Aubanell Huertas.

Caldrà també explotar al màxim les fonts orals dels testimonis directes de l'època o dels seus descendents familiars, donat que moltes vegades només a través d'aquest mitjà es poden establir construccions biogràfiques i dades referents a l'exili dels polítics republicans un cop finalitzada la guerra. Un exemple de la importància d'aquestes fonts són les dades aportades per la família de Pere Iglesias Viadé, president local i comarcal d'ERC de Granollers i alcalde de la ciutat a partir del 27 d'octubre de l'any 1937 fins al final del conflicte bèl·lic. També s'ha pogut contactar amb la família del regidor de l'Ajuntament de Granollers Bartomeu Pedragosa Falgà.

Estructura del treball

Pel que respecta a l'estructuració del treball, aquesta, a grans trets, seria la següent: un capítol introductori analitzarà la situació d'ERC dins el sistema de partits polítics republicans durant la Segona República, fent especial esment, també, al panorama polític, social i cultural del Vallès Oriental en el primer terç del segle XX.

Un segon capítol es centrarà en l'anàlisi de la fundació d'ERC a la comarca, així com dels resultats electorals obtinguts per aquesta en les eleccions del 12 d'abril del 1931. Un apartat dins el mateix capítol inclourà una crònica detallada de la proclamació de la República a diverses localitats de la comarca.

El tercer capítol analitzarà amb detall la vertebració d'ERC al Vallès Oriental, explicant el sistema organitzatiu del partit. En el mateix capítol, es dedicarà un apartat a la secció femenina d'ERC, presentada públicament a Granollers el 22 d'abril del 1934) i a les JEREC (Joventuts d'Esquerra Republicana Estat Català), presentades a Granollers el dia 15 de setembre del 1934. Una última part dins el mateix capítol estarà dedicada a les publicacions internes d'aquest partit al Vallès Oriental, tot analitzant aspectes referents a la posició ideològica, tiratge, dates de publicació, etc. I per concloure

el capítol, un últim apartat analitzarà l'activitat política del partit des de la data de la proclamació de la República fins a les eleccions legislatives del 19 de novembre del 1933.¹³

El quart capítol estarà dedicat als dirigents d'ERC a la comarca i la seva actuació política en el poder municipal, analitzant la seva extracció social i la seva connexió amb el món social i cultural del Vallès: associacions a què pertanyien, filiació sindical, etc., donant especial rellevància a les relacions amb el sindicat Unió de Rabassaires. Un apartat dins el mateix capítol estarà dedicat al diputat per la comarca Josep Grau Jassans, ja mencionat anteriorment, així com a una anàlisi de les eleccions municipals de l'any 1934, donat que aquestes representaren un punt àlgid en els resultats electorals del partit a la comarca.

Un cinquè capítol tractarà dels Fets d'Octubre del 1934 i les seves conseqüències polítiques, que a Granollers van tenir una especial incidència, destriant-ne la possible implicació directa dels membres d'ERC, donat que fins ara no s'han trobat proves documentals ni gràfiques que en demostrin la participació. També es farà una anàlisi de les eleccions legislatives del 16 de febrer de l'any 1936, que a Granollers van donar la victòria al Front Popular, mentre que a la majoria de poblacions vallesanes sortí vencedor el Front Català d'Ordre.

Un segon apartat dins el mateix capítol tractarà la resposta popular al cop militar del General Franco, centrant-nos en la formació dels Comitès de Milícies Antifeixistes, tot destriant-ne la participació directa dels membres d'ERC. També es posarà especial interès en la postura del partit davant la revolució social i la nova estructura econòmica sorgida arran de les col·lectivitzacions¹⁴. Dins aquest apartat s'analitzarà igualment la creació i el desenvolupament de la columna de Milicians «Vallès Oriental», formada per més de cinc-cents homes i dones de tota la comarca, i en la qual és té constància del l'allistament de vint-i-sis homes i una dona pertanyents a ERC.

¹³ Dins aquest període s'inclouen les eleccions a Corts Constituents (28/06/1931), la campanya per l'Estatut d'Autonomia (02/08/1931), les eleccions al Parlament Català (20/12/1932), i les eleccions legislatives (19/11/1933).

¹⁴ Per a aquesta tasca serà de gran utilitat l'estudi de les transformacions econòmiques de Granollers durant la Guerra Civil publicat per Joaquim LEDESMA a: *Granollers 1936-1939: Conflicte revolucionari i bèl·lic*. Vol II, pàg 35-180. Ed. Oikos-Tau, Barcelona, 1989.

El capítol sisè estarà dedicat a l'actuació d'ERC durant la Guerra Civil, i s'estudiarà l'actuació política i ideològica dels consistoris municipals amb majoria de membres del partit, tot esclarint-ne la seva actuació en els Fets de Maig del 1937.

Per finalitzar, un últim capítol avaluarà les conseqüències de la derrota militar i la repressió exercida sobre els membres d'ERC. També es farà un seguiment dels seus principals dirigents durant l'exili.

El treball inclourà un apèndix biogràfic dels dirigents d'ERC més destacats de la comarca, un compendi de tots els resultats electorals del període, un apèndix documental de tota la documentació consultada i un apèndix fotogràfic, per tal d'oferir una imatge gràfica com més àmplia millor sobre el període tractat.

Israel Calvache i Masuet

Llicenciat en Història Contemporània